

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-148-0-20>

МОДЕЛЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА ТАЄМНИЦЮ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ

Левченко А. В.

*аспірантка кафедри конституційного та кримінального права
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна*

Сучасне демократичне суспільство не може існувати без вимушених обмежень прав і свобод людини заради суспільного блага, усунення загрози та якнайшвидшої ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Зазначається, що обмеження прав і свобод людини – це інститут права, що складається з великої кількості взаємопов'язаних та узгоджених між собою норм різних галузей права, якими встановлено порядок, підстави, умови, правомірність та механізм звуження змісту й обсягу прав людини, в тому числі в умовах запровадження і дії режиму надзвичайного стану. Основним джерелом цього інституту є конституція держави як нормативно-правовий акт вищої юридичної сили та прямої дії, яким встановлено фундаментальне положення про непорушність і невідчужуваність прав людини [1, с. 42-43].

При цьому однією з найактуальніших проблем у науці конституційного права на сьогодні є формування ефективної моделі конституційно-правового регулювання обмежень прав і свобод людини в умовах надзвичайного стану, зокрема права на таємницю кореспонденції [2, с. 143].

Аналіз конституцій зарубіжних держав показує, що існує три моделі конституційного регулювання обмежень прав і свобод людини, серед яких і право на таємницю кореспонденції. Так, згідно першої моделі конституція встановлює перелік лише тих прав, які можна обмежити [3, с. 41]. Дійсно, у чинній Конституції Німеччини серед переліку прав і свобод людини, які підлягають обмеженню за умов надзвичайного стану, називають таємницю листування, телефонних розмов та іншої кореспонденції [4, с. 76].

Друга модель конституційного регулювання обмежень прав і свобод людини в умовах надзвичайного стану передбачає наявність у конституції переліку тих прав, які не можна обмежувати. До прикладу, відповідно з нормами Конституції Португальської Республіки «введення

стану облоги чи надзвичайного стану в жодному разі не може зачіпати право на життя, на особисту недоторканність, на індивідуальність, на цивільну дієздатність і на громадянство, а також заборону на встановлення зворотної сили кримінального закону, право на захист підсудного і свободу совісті та віросповідання». При цьому, перелік прав, обмеження яких дозволено, залишається відкритим [3, с. 42-43].

З аналізу положень Конституції Республіки Білорусь також можна зробити висновок про обмеження гарантованого Основним Законом права на таємницю кореспонденції, телефонних чи інших повідомлень. Адже це право відсутнє в переліку прав, які білоруська конституція забороняє обмежувати навіть в умовах надзвичайного стану [4, с. 77].

Варто зауважити, що зазначена модель конституційного регулювання обмежень прав і свобод людини в умовах надзвичайного стану притаманна і українській Конституції. Адже статтею 64 вітчизняної Конституції проголошено, що в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватись окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Зазначається перелік статей, в яких закріплені права і свободи, що не можуть бути обмежені. Враховуючи, що в цьому переліку відсутня стаття 31 Основного Закону України, яка гарантує кожному право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, то, очевидно, це право може обмежуватись у випадку введення режиму надзвичайного стану [5, с. 193].

Третя модель регулювання обмежень прав і свобод полягає в тому, що в конституції зазначається лише про можливість обмеження прав і свобод людини в умовах надзвичайного стану, але не встановлюється перелік цих прав. Водночас Основний Закон містить посилання на спеціальне законодавство, що має застосовуватись в таких умовах [3, с. 43]. Так, наприклад, Конституцією Фінляндії закріплено, що під час надзвичайного стану основні права можуть бути тимчасово обмежені спеціальним законом. При цьому в законі мають бути зазначені підстави для таких обмежень.

Вважається, що серед усіх моделей конституційного регулювання обмежень прав і свобод людини в умовах надзвичайного стану, найбільш оптимальною та такою, що відповідає вимогам правової держави, є та, за якої конституція закріплює вичерпний перелік прав і свобод, які можуть бути обмежені в умовах надзвичайного стану [3, с. 43].

Таким чином, чинна в Україні модель конституційного регулювання обмежень прав людини в умовах надзвичайного стану, зокрема і права на таємницю кореспонденції, неповною мірою відповідає вимогам правової держави. Тому видається доречним трансформувати

українську модель регулювання обмежень прав і свобод людини в умовах надзвичайного стану з існуючої другої до найбільш оптимальної першої, при якій Конституція встановлює перелік тих прав, які можна обмежити. Зокрема, рекомендується внести зміни до статті 64 Основного Закону України таким чином, щоб замість переліку статей Конституції, які гарантують права, які не можуть бути обмежені, зазначити чіткий перелік прав і свобод людини, які можуть бути обмежені в умовах надзвичайного стану. Це дозволить ефективно забезпечувати і захищати ці права, у тому числі і право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції [5, с. 193].

Література:

1. Мерник А.М., Кузьміна В.О., Бурлаков Б.М. Обмеження прав і свобод людини в сучасних умовах: теоретичний і практичний аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 42-46. URL: http://lsej.org.ua/2_2020/11.pdf (дата звернення: 15.09.2021).

2. Андрієвська О.В. Конституційно-правові обмеження прав і свобод людини і громадянина в Україні: дис. канд. юр. наук : 12.00.02. Київ, 2018. 240 с.

3. Хила І.Ю. Конституційні основи обмеження прав і свобод в умовах надзвичайного стану: досвід зарубіжних країн. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 2. Том 1. С. 39-44.

4. Славко А.С. Обмеження прав і свобод людини і громадянина за умов дії режиму воєнного стану: порівняльно-правовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2016. Вип. 41. Том 2. С. 74-78.

5. Левченко А.В. Забезпечення права на таємницю кореспонденції в умовах надзвичайного стану: закордонний досвід для України. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2020. № 4 (32). С. 189-194.